

Utjecaj migracije na demografski razvoj riječke aglomeracije

Klempić Bogadi, Sanja

Source / Izvornik: **Hrvatski geografski glasnik, 2008, 70, 43 - 63**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.21861/hgg.2008.70.01.03>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:303:918804>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute for Migration Research - Institutional repository for storing papers and data sets](#)

Utjecaj migracije na demografski razvoj riječke aglomeracije

Sanja Klempić Bogadi

Rijeka je u posljednjemu međupopisnom razdoblju 1991.-2001. prvi put nakon Drugoga svjetskog rata zabilježila smanjenje broja stanovnika. To je smanjenje rezultat negativnoga prirodnoga kretanja i negativnog migracijskog salda. Istodobno gradska okolica bilježi porast broja stanovnika upravo zahvaljujući doseljavanju. U radu se, uz analizu migracijskih obilježja stanovništva grada i okolice na temelju podataka ranijih popisa stanovništva, a posebice popisa 2001. godine, daju i temeljni nalazi empirijskoga istraživanja provedenog metodom ankete na uzorku od 411 ispitanika u četiri naselja riječke okolice 2006. Iz analize odgovora ispitanika na četiri postavljena pitanja o razlozima iseljavanja iz naselja u kojem su prije živjeli i razlozima doseljavanja u naselje u okolici Rijeke proizlazi da je glavni potisni čimbenik za iseljenje i glavni privlačni čimbenik doseljavanja u suburbije rješavanje stambenoga pitanja.

Ključne riječi: migracije stanovništva, demografski razvoj, Rijeka i okolica, 1948.-2006. godine

Population Development of Rijeka Urban Region Under the Influence of Migration

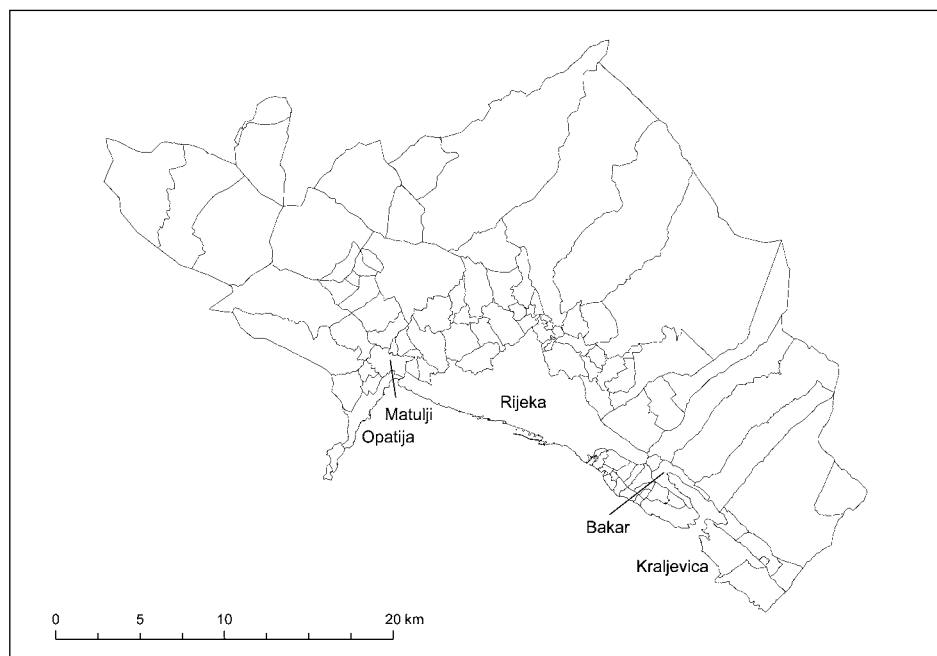
In the last inter-census period, between 1991 and 2001, Rijeka recorded population decrease for the first time after World War II as the result of negative natural movement and negative net migration. At the same time the number of inhabitants in the suburban region increased owing exactly to in-migration. Besides migration characteristics analysis of the population of the city and its suburban region based on the data of previous censuses, especially on that in 2001, basic results of the empirical research conducted in 2006 by the way of questionnaire method on the sample of 411 respondents in four settlements in the Rijeka suburban region are presented in the paper. The analysis of respondents' replies to four questions regarding reasons for out-migration from their previous place of residence and settling in the Rijeka suburban region settlements points to solving housing problem as the main push factor of out-migration and main pull factor of in-migration to suburbs.

Key words: migrations of population, demographic development, Rijeka and surroundings, 1948-2006 period

UVOD

Na sjevernoj obali dobro zaštićena Riječkog zaljeva, na mjestu gdje se Rječina probija do mora i oblikuje deltu, smjestila se Rijeka. Iskoristivši vrlo povoljan geografski položaj, Rijeka je postala najvažnija hrvatska morska luka i najveći grad na sjevernom dijelu Jadrana. Nakon Drugoga svjetskog rata intenzivna industrijalizacija grada i razvoj luke definirali su Rijeku kao važno gospodarsko središte Hrvatske, čiji se utjecaj osjeća i u naseljima okolice, posebice na području socioekonomskih, fizionomskih i funkcionalnih promjena.

Pod pojmom *riječka aglomeracija* podrazumijevamo gradsku regiju koju čine centralni grad Rijeka i naselja okolice koja su pod utjecajem funkcije rada centralnoga grada doživjela određeni stupanj socioekonomske preobrazbe. Za potrebe izdvajanja gradske regije Rijeke na temelju podataka popisa 2001., bilo je nužno modificirati postojeći model M. Vreska (1995, 2002) temeljen na podacima popisa 1991. Prema tome modelu gradska regija uz centralni grad obuhvaća kontinuiranu okolicu unutar koje naselja imaju manje od 20% poljoprivrednoga stanovništva, najmanje 50% zaposlenih u aktivnom stanovništvu i 25% ili više aktivnog stanovništva koje svakodnevno putuje na rad u centralni grad. Aktivno stanovništvo čine zaposleni, osobe koje prvi put traže radno mjesto i nezaposleni. Budući da je u Hrvatskoj od 1990. došlo do velikog porasta broja nezaposlenih, smatrali smo da je primjerenije upotrijebiti kriterij od 25% dnevnih cirkulanata u ukupnom broju zaposlenih,

Sl. 1. Riječka aglomeracija 2001. godine

Fig. 1. Rijeka urban region in 2001

s obzirom na to da nezaposleni ubrojani u aktivno stanovništvo zamagljuju pravu sliku o dnevnoj interakciji.

Tako izdvojena riječka aglomeracija obuhvaća 105 naselja u jedanaest općina/gradova Primorsko-goranske županije. U cijelosti obuhvaća gradove Rijeku, Bakar, Kraljevicu, Kastav, općine Čavle, Jelenje, Klana, Kostrena i Viškovo te četiri naselja grada Opatije i dvadeset jedno naselje općine Matulji. U izgledu riječke aglomeracije značajno su izraženi prirodno-geografski čimbenici. Aglomeracija se proteže polukružno uz Riječki zaljev i izdužena je u smjeru sjeverozapad-jugoistok, dok je na sjeveru ograničena dinarskim gorskim masivom.

U radu se razmatra populacijski razvoj Rijeke i njezine okolice od 1948. do 2001.¹ Cilj rada jest analizirati utjecaj migracije na demografsko stanje i procese u riječkoj aglomeraciji, s naglaskom na razlike između centralnoga grada i okolice.

Uz demografsku analizu u radu su izneseni i osnovni rezultati anketnog istraživanja provedenog u prosincu 2006. u naseljima riječke okolice. Anketiranjem je obuhvaćeno ukupno 411 ispitanika starijih od 18 godina. Za potrebe istraživanja odabrali smo trinaest naselja u četiri općine okolice riječke aglomeracije – općina Kostrena (Paveki, Kostrena Sveta Lucija, Glavani, Vrh Martinšćice), općina Matulji (Matulji, Mihotići, Jušići), općina Viškovo (Marinići, Viškovo, Marčelji) i općina Čavle (Buzdohanj, Cernik, Čavle). U općini Čavle anketirano je 103 ispitanika, u općini Matulji 102, u općini Viškovo 105 i u općini Kostrena 101. Udio ispitanika u pojedinim naseljima bio je proporcionalan njihovu udjelu u ukupnome stanovništvu općine.

UKUPNO KRETANJE STANOVNIŠTVA

Brži razvoj gradova u Hrvatskoj, u smislu razvoja gospodarskih funkcija i koncentracije stanovništva, počinje tek nakon Drugoga svjetskog rata (Žuljić, 1976). Intenzivna industrijalizacija potaknula je rast gradskih naselja, što je posebno došlo do izražaja u razvoju većih hrvatskih gradova, koji postaju nositelji regionalnog razvoja (Sić, 1976; Vresk, 1996). Godine 1948. Rijeka je sa 68.780 stanovnika bila drugi grad po veličini u Hrvatskoj i najveći grad na hrvatskoj obali. Istodobno je utjecaj Rijeke na ruralnu okolicu bio vrlo slab, pa sva naselja okolice do 1948. uglavnom stagniraju (Rogić, 1970). „Stari manji centri, kao Kastav, Grobnik i Bakar te od početka 19. stoljeća novo utemeljena Kraljevica imali su sve do 1950-ih karakter malih lokalnih središta, čiji znatniji razvoj uglavnom ograničava blizina Rijeke“ (Rogić, 1975: 89).

Najdinamičnije razdoblje porasta broja stanovnika Rijeke bilo je ono 50-ih i 60-ih godina prošloga stoljeća, u vrijeme intenzivna razvoja lučkih funkcija i industrije. U međupopisnome razdoblju 1953.-1961. stopa prosječnoga godišnjeg rasta stanovništva bila je čak 3,6%, a 1961.-1971. 2,7%. Mogućnost zaposlenja u gradu privukla je veliki broj doseljenika iz okolice, ali i iz udaljenijih područja Hrvatske i bivše Jugoslavije. Istodobno je okolica Rijeke imala prosječnu godišnju stopu porasta od 0,8%, uglavnom zahvaljujući prirodnom prirastu stanovništva.

Zanimljivo je da je Riječka makroregija 1971. unatoč relativno slabijoj naseljenosti zbog unutarnje nehomogenosti, imala najviši stupanj urbanizacije u Hrvatskoj (47,7%), a

u samoj Rijeci živjelo je 21,8% ukupnoga stanovništva makroregije (Sić, 1976). Dinamika rasta stanovništva Rijeke usporava se, pa je u međupopisnome razdoblju 1971.-1981. prosječni godišnji rast bio 1,9%. To je razdoblje još uvijek intenzivna razvoja gospodarstva, prije svega turizma u okviru procesa litoralizacije (Popovski, 1990). Rijeka i dalje raste brže (20,6%) od okolice (15,7%), iako je u tom razdoblju u naseljima okolice zabilježena najviša prosječna godišnja stopa rasta, 1,5%.

U razdoblju 1961.-1981. riječka makroregija je zabilježila prihvata doseljenika u gradove znatno ispod njenog udjela u populaciji (koeficijent apsorpcije 0,79) (I. Nejašmić, 1988). U istom razdoblju je i koeficijent apsorpcije neto selidbenog kontingenta Rijeke bio manji od 1,00 (0,96), što znači da je prihvata ukupnog neto selidbenog kontingenta također bio ispod njezine populacijske moći (I. Nejašmić, 1988).²

Nakon 1981. bilježi se znatno sporiji rast gradskog stanovništva, pa je u razdoblju do 1991. stanovništvo Rijeke prosječno godišnje raslo po stopi od 0,5%. U tom je razdoblju znatno smanjen i porast ukupnoga gradskog stanovništva Hrvatske, čija je prosječna godišnja stopa rasta pala sa 2,9% u 1970-ima na 1,1% u 1980-ima (Vresk, 1996).

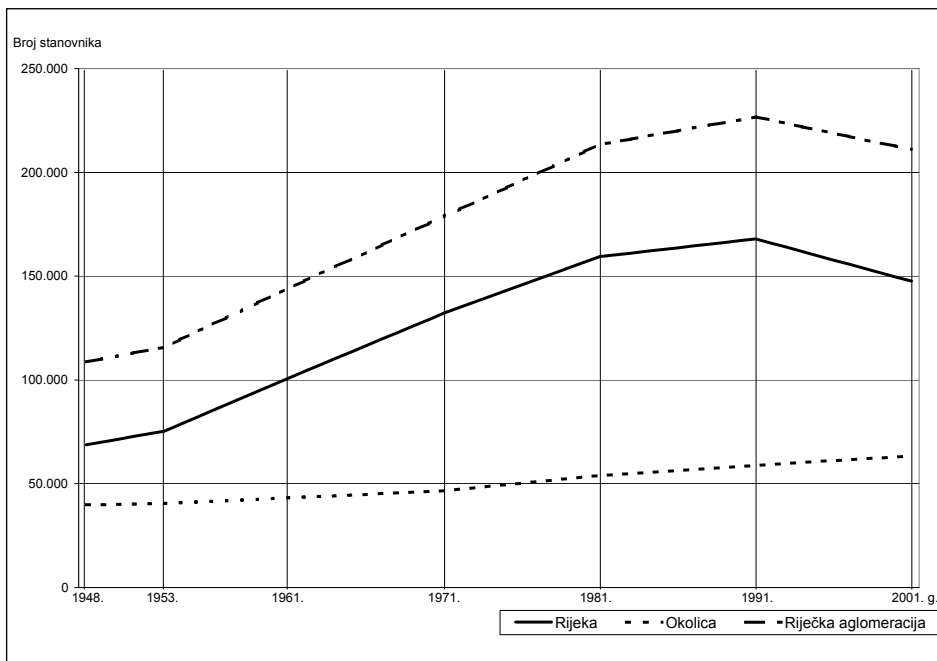
Sporija dinamika rasta stanovništva Rijeke, ali i ostalih gradova u Hrvatskoj, rezultat je smanjenja prirodnog prirasta i slabljenja preseljavanja iz sela u grad, s obzirom na to da su ruralni krajevi do tada već jako depopulirali i na taj su način gotovo presušili izvori potencijalnih migranata sa sela. No jača dnevna cirkulacija stanovništva iz okolice u grad, što za posljedicu ima smanjenje intenziteta preseljavanja u grad i širenje prigradskih urbaniziranih zona (Vresk, 1993). Zbog ekonomskih problema u državi, smanjuje se opseg društvene stanogradnje, koja je, uz zaposlenje, bila ključni čimbenik privlačnosti grada doseljenicima. Okolica je u međupopisnome razdoblju 1981.-1991. imala stopu prosječnoga godišnjeg rasta stanovništva od 0,8%, što će se nastaviti i u sljedećem razdoblju.

Tab. 1. Kretanje ukupnoga broja stanovnika Rijeke, okolice i aglomeracije od 1948. do 2001.³

Tab. 1 Rijeka, its suburban area and urban region: Population change 1948-2001

Godina	Rijeka			Okolica			Aglomeracija		
	Broj stanovnika	Lančani indeks	Stopa prosječne godišnje promjene	Broj stanovnika	Lančani indeks	Stopa prosječne godišnje promjene	Broj stanovnika	Lančani indeks	Stopa prosječne godišnje promjene
1948.	68.780	-	-	39.929	-	-	108.709	-	-
1953.	75.328	109,5	1,8	40.553	101,6	0,3	115.881	106,6	1,3
1961.	100.989	134,1	3,6	43.299	106,8	0,8	144.288	124,5	2,7
1971.	132.222	130,9	2,7	46.724	107,9	0,8	178.946	124,0	2,1
1981.	159.433	120,6	1,9	54.082	115,7	1,5	213.515	119,3	1,8
1991.	167.964	105,4	0,5	58.785	108,7	0,8	226.749	106,2	0,6
2001.	147.574	87,9	-1,3	63.576	108,2	0,8	211.150	93,1	-0,7

Izvor: Naselja i stanovništvo RH 1857.-2001., DZS, CD ROM
Popis stanovništva 2001., DZS, CD ROM

Sl. 2. Kretanje ukupnoga broja stanovnika grada, okolice i aglomeracije od 1948. do 2001.

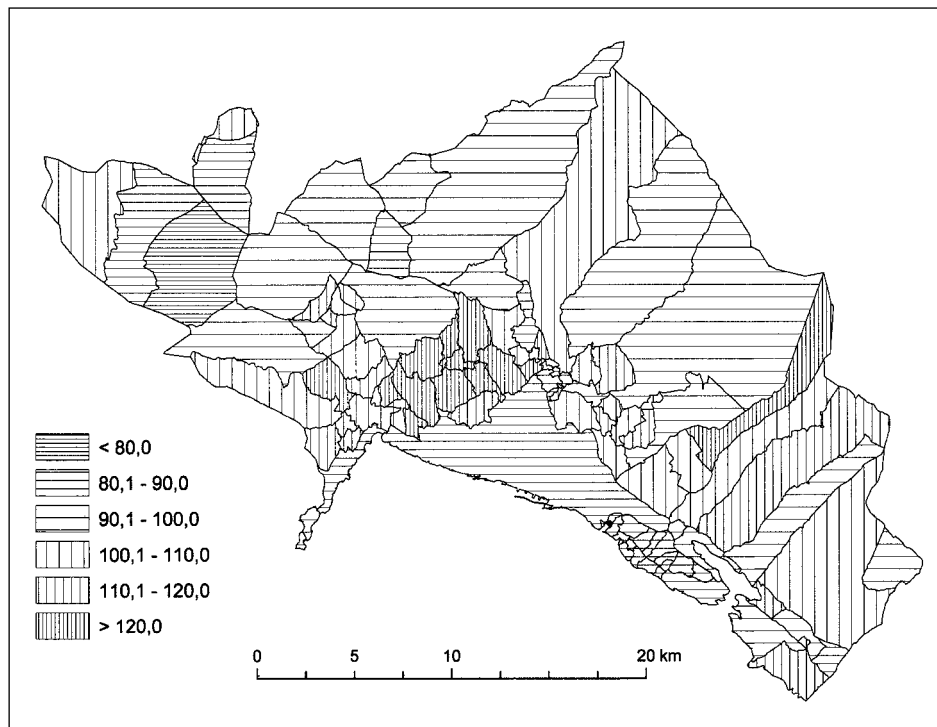
Fig. 2 Rijeka, its suburban area and urban region: Population change 1948-2001

U posljednjemu međupopisnom razdoblju, 1991.-2001., prvi put nakon Drugoga svjetskog rata Rijeka bilježi smanjenje broja stanovnika – grad je izgubio 12,1% stanovništva iz 1991. Razlozi tog smanjenja tumače se raspadom SFRJ i odlaskom djelatnika JNA i članova njihovih obitelji iz grada, odlaskom dijela pripadnika srpske manjine, negativnim prirodnim kretanjem stanovništva, oslabljenim migracijskim potencijalom područja iz kojeg se stanovništvo u prošlosti doseljavalo, ali i iseljavanjem stanovništva iz centralnoga grada u okolicu. Naselja okolice u tom su razdoblju zabilježila porast od 8,2%.

Analiza indeksa promjene broja stanovnika za pojedinačna naselja od 1991. do 2001. pokazuje da je većina naselja okolice imala porast broja stanovnika. Očekivano, najviši porast zabilježila su naselja najbliža centralnom gradu, koja su s vremenom postala prigradska naselja; među njima posebno valja istaknuti naselja u općinama Kastav i Viškovo (Sl. 3).

RAZMJEŠTAJ STANOVNIŠTVA

U riječkoj se okolici zbog nepovoljnih prirodnih uvjeta (krški prostor nepogodan za poljodjelstvo) vrlo brzo odvijalo socijalno prestrukturiranje poljoprivrednoga stanovništva i zapošljavanje u gradu, pa je 1971. okolica imala ekstremno visoki stupanj deagrarizacije jer je samo 3% aktivnoga stanovništva radilo u primarnom

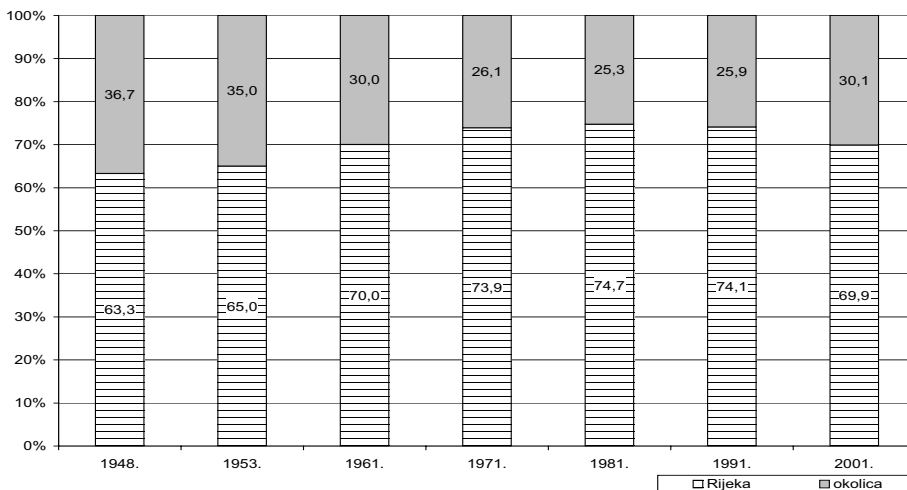

Sl. 3. Naselja riječke aglomeracije prema indeksu promjene broja stanovnika od 1991. do 2001.

Fig. 3 Settlements of Rijeka urban region by population change index, 1991-2001

sektoru (Rogić, 1970). Deagrarizaciju je često pratilo i trajno preseljavanje iz okolice u centralni grad što se pozitivno odrazilo na porast gradskoga stanovništva. Od 1948. do 1981. konstantno se pojačavalo koncentriranje stanovništva gradske regije u Rijeku, a smanjivao se udio stanovništva u naseljima okolice. Godine 1948. u Rijeci je stanovalo 63,3% stanovništva aglomeracije, a do 1981. taj je udio narastao na 74,7%. Na to je utjecao i proces litoralizacije, pa se stanovništvo regije, radna mjesta i stanovi koncentriraju na obali, gdje se oblikovalo kontinuirano izgrađeno područje s najvećom gustoćom naseljenosti u aglomeraciji.

Osim negativnih aspekata polarizacije, u riječkoj aglomeraciji došli su do izražaja i pozitivni učinci, pa se u naseljima okolice s jačanjem dnevne cirkulacije povećava i stupanj preobrazbe naselja. U razdoblju 1950.-1970. grad utječe na naselja bliže okolice, koja se intenzivno deagrarizira i urbanizira, tako da sela Grobinštine i Kastavštine doživljavaju temeljit preobražaj i u punom smislu postaju prigradska naselja (Rogić, 1975). Iako se već tada uočava utjecaj grada na okolicu kroz određeni oblik suburbanizacije, i dalje je vrlo naglašeno preseljavanje iz sela u grad, pa vrijednost okolice ne dolazi dovoljno do izražaja. Sve do 1990-ih težište koncentracije stanovništva i radnih mjesta nalazi se u Rijeci, a preobrazba okolice uglavnom se odvija kroz zapošljavanje stanovništva u Rijeci, što je omogućeno dnevnom cirkulacijom. Iako je 1991. vidljivo smanjenje udjela Rijeke

Sl. 4. Udio stanovništva Rijeke i okolice u ukupnom stanovništvu riječke aglomeracije od 1948. do 2001.
 Fig. 4 Share of the population of Rijeka and suburban area in the total population of the Rijeka urban region, 1948-2001

u ukupnome stanovništvu aglomeracije, tek podaci popisa 2001. pokazuju slabljenje koncentracije stanovništva. Usprkos uočenim procesima dekoncentracije, i dalje je vrlo visok udio stanovništva, kao i radnih mjesta u centralnom gradu. Tako više od dvije trećine ili 69,9% stanovništva aglomeracije živi u Rijeci, a 30,1% u okolici.

MEHANIČKO KRETANJE STANOVNIŠTVA

Mehaničko i prirodno kretanje temeljne su odrednice ukupnoga kretanja stanovništva. S obzirom na opće demografsko stanje – niske stope nataliteta, konstantno smanjenje fertiliteta i starenje – suvremeno kretanje stanovništva riječke aglomeracije pod jakim je utjecajem mehaničkoga kretanja. Zbog nepostojanja pouzdanih statističkih podataka o broju doseljenih i odseljenih stanovnika, podatke o mehaničkom kretanju izračunavamo iz razlike međupopisne promjene i prirodne promjene u određenom razdoblju.⁴ U međupopisnim razdobljima 1971.-1981. i 1981.-1991. u Rijeci i okolici bile su pozitivne obje komponente ukupnoga kretanja broja stanovnika. Kako je stopa utvrđenog povećanja popisom veća od stope prirodnog prirasta, i grad i okolica pripadaju tipu I_1 , čije je osnovno obilježje porast imigracijom⁵. Dok je u Rijeci u ukupnom porastu broja stanovnika 1970-ih bio podjednak utjecaj migracijskog salda i prirodnog prirasta, u okolici je već vidljiv znatno veći utjecaj doseljavanja. U 1980-ima uočljivo je smanjenje intenziteta doseljavanja u Rijeku, pa je relativni migracijski saldo svega 0,2%. U posljednjem desetljeću 20. stoljeća stanovništvo Rijeke karakteriziraju prirodna depopulacija (više umrlih nego rođenih) i negativna neto-migracija, 18.674, što ima za posljedicu smanjenje broja stanovnika i najnegativniji mogući tip općeg kretanja, E_4 , ili trend izumiranja. U istome razdoblju naselja okolice bilježe prirodno smanjenje broja stanovnika, no intenzivnim doseljavanjem nadoknađuju taj gubitak, pa okolica pripada tipu općega kretanja I_2 , ili obnovi imigracijom.

Tab. 2. Migracijski saldo stanovništva Rijeke, okolice i aglomeracije, tip općega kretanja i trend od 1971. do 2001.

Tab. 2 Rijeka, its suburban area and urban region: Net migration and general population trend, 1971-2001

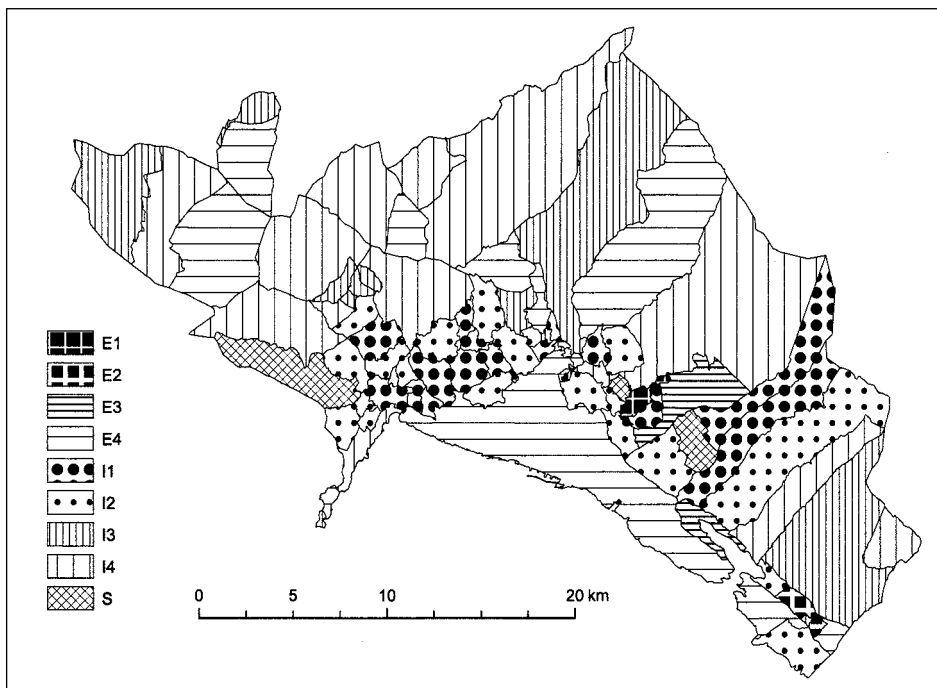
	Međupopisno razdoblje	Međupopisna promjena broja stanovnika	Prirodna promjena	Migracijski saldo		Tip općega kretanja	Trend
				Apsolutni	Relativni (%)*		
Rijeka	1971-1981	27.211	13.353	13.858	10,5	I ₁	Porast imigracijom
	1981-1991	8531	8159	372	0,2	I ₁	Porast imigracijom
	1991-2001	-20.390	-1716	-18.674	-12,7	E ₄	Izumiranje
Okolica	1971-1981	7358	1400	5958	12,8	I ₁	Porast imigracijom
	1981-1991	4703	240	4463	8,3	I ₁	Porast imigracijom
	1991-2001	4791	-1341	6132	9,6	I ₂	Obnova imigracijom
Aglomeracija	1971-1981	34.569	14.753	19.816	11,1	I ₁	Porast imigracijom
	1981-1991	13.234	8399	4835	2,3	I ₁	Porast imigracijom
	1991-2001	-15.599	-3057	-12.542	-5,9	E ₄	Izumiranje

* Relativni migracijski saldo jest udio apsolutnoga migracijskog salda u ukupnom broju stanovnika početkom promatranoga međupopisnog razdoblja.

Izvor: Naselja i stanovništvo RH 1857.-2001., DZS, CD ROM
 Popis stanovništva 2001., CD ROM, DZS, Zagreb
 Tablogrami »Prirodno kretanje« 1971-2000., DZS, Zagreb

Analiza migracijskog salda pojedinačno za naselja okolice u razdoblju 1991.-2001. pokazuje da od 84 naselja okolice njih 75% (63 naselja) ima imigracijska obilježja općega kretanja stanovništva. Među njima 17 ima vrlo slabu obnovu imigracijom, 10 slabu obnovu imigracijom, 20 obnovu imigracijom i 16 naselja, među kojima se ističu naselja u općinama Kastav i Viškovo, ima najpovoljniji tip općega kretanja – porast imigracijom. Emigracijska obilježja ima 18 ili 21,4% naselja, među kojima je 13 s najnegativnijim tipom općega kretanja, E₄, izumiranjem stanovništva. Izrazita depopulacija obilježje je stanovništva dvaju naselja, depopulacija je obilježje jednoga naselja i emigracija dvaju naselja. Među emigracijskim naseljima većina je malih naselja (do 200 stanovnika), iako su u toj skupini i dva gradska naselja – Bakar i Kraljevica i jedno izrazito turističko – Ičići. Tri naselja ili 3,6% ne pripadaju ni imigracijskome ni emigracijskom tipu općega kretanja, pa možemo reći da ta naselja imaju obilježja stagnacije (S) (Sl. 5).

Jedini postojeći podaci o broju doseljenih i odseljenih osoba po godinama jesu podaci koje Državni zavod za statistiku dobiva od Ministarstva unutarnjih poslova. No postavlja se pitanje vjerodostojnosti tih podataka zbog nepostojanja zakonske obveze odjave prebivališta u trenutku seljenja u inozemstvo. Možemo sa sigurnošću tvrditi da taj način prikupljanja podataka nije uspio obuhvatiti sve osobe koje su sudjelovale u migraciji, i pretpostaviti da je obuhvat doseljenoga, a još više odseljenog stanovništva manji nego u stvarnosti. Ipak, i takvi nepotpuni podaci mogu nam poslužiti

Sl. 5. Naselja riječke aglomeracije prema tipu općega kretanja stanovništva 1991.-2001.

Fig. 5 Rijeka urban region: General population trend, 1991-2001

Tab. 3. Migracijska bilanca Rijeke 1991.-2003.

Tab. 3 Rijeka: Net migration, 1991-2003

Godina	Doseljeno stanovništvo	Odseljeno stanovništvo	Migracijska bilanca
1991.	1942	2810	-868
1992.	2062	2893	-831
1993.	4804	4178	626
1994.	2786	2842	-56
1995.	3010	2724	286
1996.	2653	3048	-395
1997.	2882	4756	-1874
1998.	2729	3912	-1183
1999.	2127	3203	-1076
2000.	2111	2979	-868
2001.	2108	2913	-805
2002.	1988	3125	-1137
2003.	2230	3540	-1310
UKUPNO	33.432	42.923	-9491

Izvor: Tablogrami doseljeno i odseljeno stanovništvo za pojedine godine, 1992-2004., DZS, posebno obrađeni podaci

za dobivanje osnovnoga uvida u migracijska strujanja iz matičnoga grada u okolice. Prema podacima o broju doseljenih i odseljenih u naselje Rijeku od 1991. do 2003., proizlazi da je Rijeka jedino 1993. i 1995. imala pozitivnu migracijsku bilancu, a sve ostale godine negativnu. Od 1991. do 2003. u Rijeku su se ukupno doselila 33.432 stanovnika, a odselila 42.923, što daje migracijsku bilancu od -9491 stanovnika. Negativnu migracijsku bilancu Rijeka je imala i s naseljima unutar Primorsko-goranske županije (-10.237), ali i sa svim ostalim županijama u Hrvatskoj (-7000). Prema prikupljenim podacima pozitivna migracijska bilanca zabilježena je jedino s inozemstvom. Valja pretpostaviti da se najveći dio doseljeničkoga kontingenta iz inozemstva doselio iz Bosne i Hercegovine. Budući da je Rijeka imala negativnu migracijsku bilancu s naseljima svoje županije, možemo pretpostaviti da je veliki dio odseljenih iz Rijeke našao novo prebivalište u jednom od naselja okolice.

DOSELJENO STANOVNIŠTVO

Ovisno o obujmu i dinamici migracije, u pojedinim razdobljima mijenja se odnos udjela domorodnoga i doseljenog stanovništva u ukupnom stanovništvu. Prema podacima popisa 1961., Rijeka je bila pravi doseljenički grad, u kojem se dvije trećine stanovnika doselilo iz nekog drugog naselja. Od tada se udio doseljenika stalno smanjivao te je 2001. bio 51,7%. Smanjenje udjela doseljenika u ukupnom stanovništvu grada očekivani je trend. Javlja se kao posljedica smanjena intenziteta doseljavanja i velikog broja doseljenika u prethodnim razdobljima koji su pozitivno utjecali na natalitet, a njihova djeca danas se ubrajaju u domorodno stanovništvo. Osim toga, s obzirom na to da je najintenzivnije doseljavanje u Rijeku zabilježeno 1950-ih i 1960-ih, među tada doseljenima danas je, upravo zbog njihove starosti, viša razina mortaliteta, što također rezultira padom broja doseljenih stanovnika.

Tab. 4. Domorodno i doseljeno stanovništvo naselja Rijeka 1961., 1971., 1991. i 2001.*

Tab. 4 *Indigenous and in-migrant population in Rijeka, 1961, 1971, 1981 and 2001*

Godina	Ukupno		Domorodno stanovništvo		Doseljeno stanovništvo	
	broj	%	broj	%	broj	%
1961.	100.989	100,0	35.419	34,7	65.980	65,3
1971.	132.222	100,0	48.560	36,7	83.662	63,3
1991.	167.964	100,0	74.888	44,6	93.076	55,4
2001.**	147.768	100,0	70.976	48,0	76.415	51,7

* Podaci o migracijskim obilježjima 1981. nisu objavljeni na razini naselja.

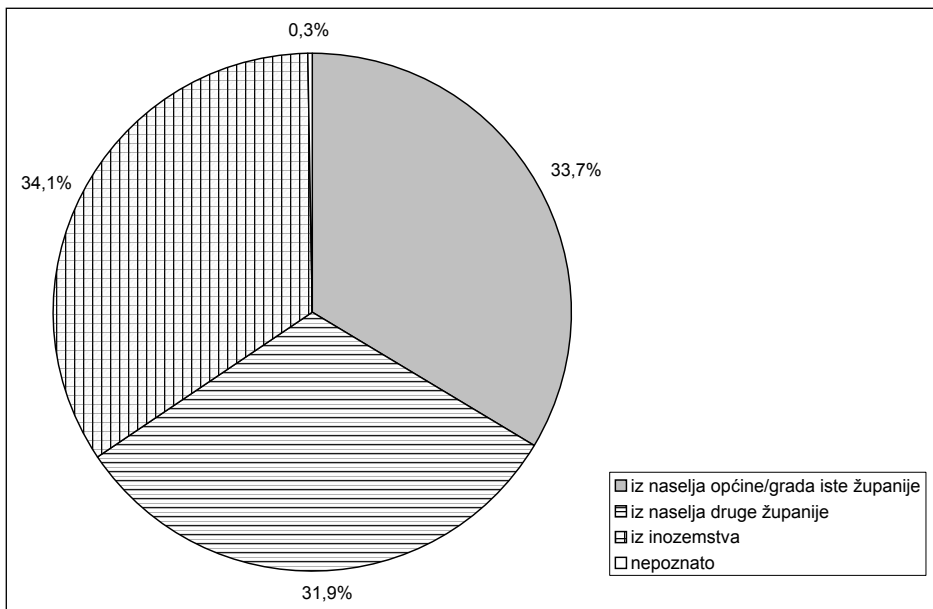
** Kako bi podaci bili usporedivi s podacima prijašnjih popisa, zbrojili smo naselja Rijeku i Lopaču te općinu Kostrenu.

Izvor: Popis stanovništva 1961., knjiga XII, Migraciona obeležja, rezultati za naselja, SZS, Beograd, 1966.

Popis stanovništva 1971., knjiga IX, Migraciona obeležja, SZS, Beograd, 1973.

Popis stanovništva 1991., Tablogram 1-1-6. Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, DZS, Zagreb

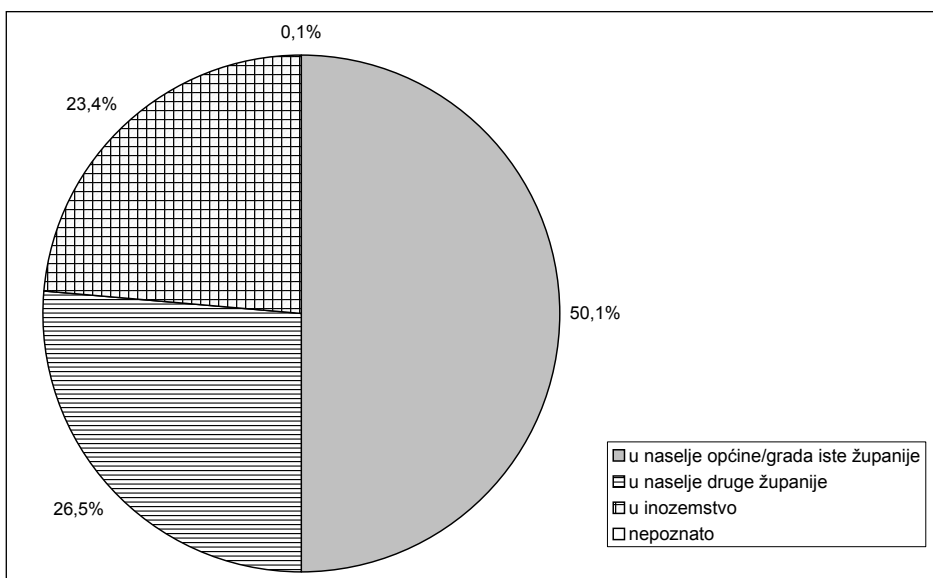
Popis stanovništva 2001., Tablica 1.1.9. Stanovništvo prema migracijskim obilježjima po naseljima, DZS, CD-ROM

Sl. 6. Doseljeno stanovništvo u Rijeku prema području iz kojega se doselilo od 1991. do 2003.

Fig. 6 In-migrants to Rijeka by area of origin, 1991-2003

Izvor: Posebno obrađeni podaci o migracijama, tabloграмi za pojedine godine, DZS

Sl. 7. Odseljeno stanovništvo iz Rijeka prema području u koje se odselilo od 1991. do 2003.

Fig. 7 Out-migrant population of Rijeka by area of emigration, 1991-2003

Izvor: Posebno obrađeni podaci o migracijama, tabloграмi za pojedine godine, DZS

Tab. 5. Doseљeno i domородno stanovništvo u okolici 1991. i 2001.

Tab. 5 *In-migrant and indigenous population in the suburban zone, 1991 and 2001*

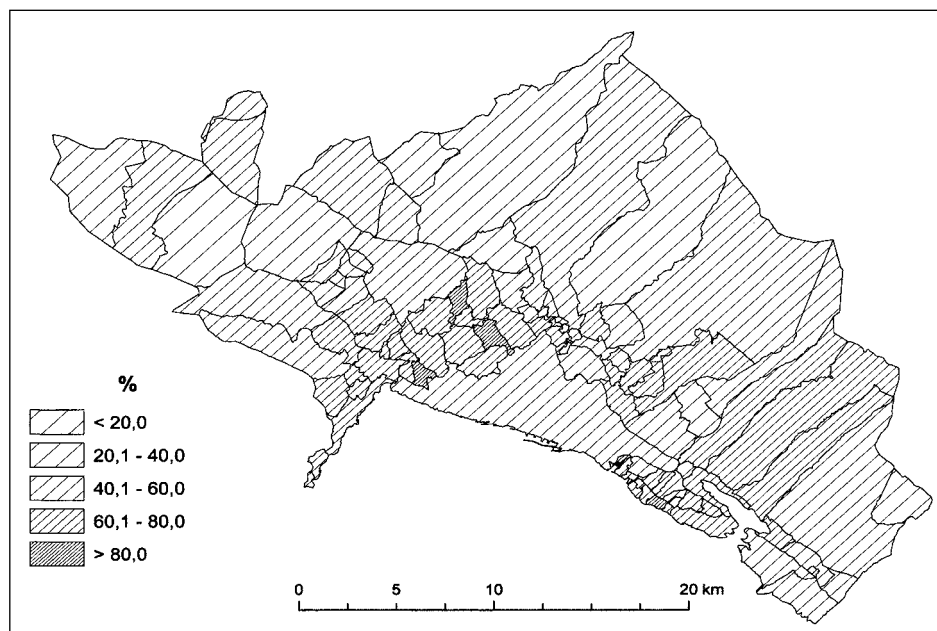
Okolica	Ukupno		Domородno stanovništvo		Doseљeno stanovništvo		Nepoznato	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
1991.	59.523	100	23.062	38,7	36.461	61,3	-	-
2001.	63.676*	100	22.807	35,8	40.649	63,8	220	

* okolica bez općine Kostrena i naselja Lopača

Izvor: Popis stanovništva 1991., Tablogram 1-1-6. Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, DZS, Zagreb

Popis stanovništva 2001., Tablica 1.1.9. Stanovništvo prema migracijskim obilježjima po naseljima, DZS, CD-ROM

Godine 2001. u naseljima okolice živjelo je 40.649 ili 63,8% doseљjenika⁶, što je znatno veći udio nego u centralnom gradu. Ako usporedimo podatke za gradsku regiju 1991. i 2001., vidljivo je da se u Rijeci smanjio, a u okolici povećao udio doseљjenog stanovništva. Već je 1991. udio doseљjenih bio veći u okolici (61,3%) nego u samoj Rijeci (55,4%). Podaci o broju doseљjenih upućuju na povećanu privlačnost okolice za doseљjavanje i sve intenzivniju suburbanizaciju u riječkoj aglomeraciji. Od 1991. do 2001. u Rijeku se doseљilo 12.337 stanovnika ili 43,5%, a u okolici 16.025 ili 56,5% od ukupnog broja doseљjenih u aglomeraciju.

Sl. 8. Naselja riječke aglomeracije prema udjelu doseљjenoga u ukupnome stanovništvu 2001.

Fig. 8 *Settlements of Rijeka urban region by the share of in-migrated population, 2001*

Analiza podataka o udjelu doseljenika u naseljima okolice, pokazuje da najviše doseljenika imaju naselja bliža matičnome gradu i naselja u blizini važnijih prometnica. Visokim udjelom doseljenih posebno se ističu naselja u općini Kastav – Čikovići 82,9%, Rubeši 76%, Spinčići 75%, Trinajstići 76,7% i u općini Viškovo – Kosi 82%, Marinići 75,5%, Mladenići 80,9%, Saršoni 77,3% i Sroki 77,4%. To su ujedno naselja koja su u posljednjemu međupopisnom razdoblju zabilježila najviši porast stanovništva, što govori o tome da je doseljavanje najvažniji čimbenik u porastu stanovništva okolice. Navedeni podaci upućuju na percepciju rasta vrijednosti okolice, koja postaje sve privlačnija doseljenicima, a rezultat je intenziviranje procesa suburbanizacije riječke aglomeracije.

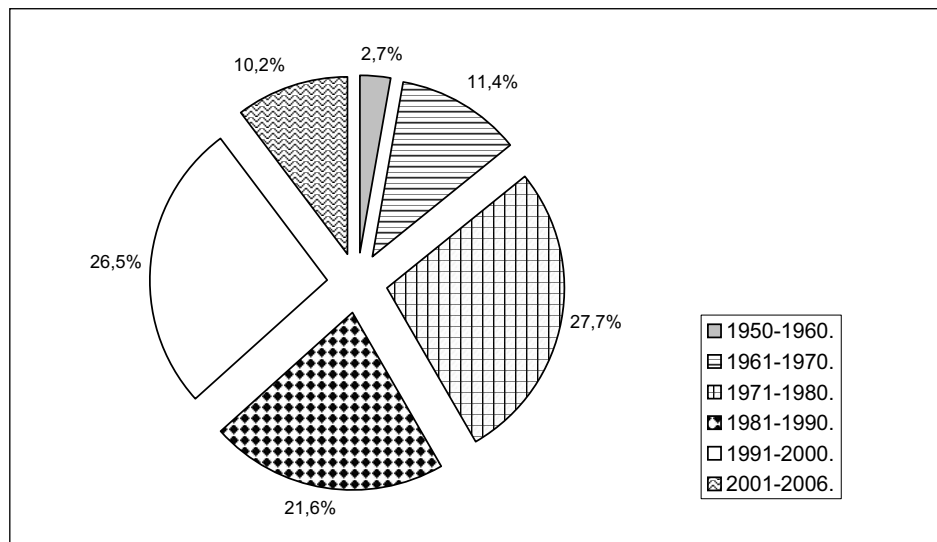
Tab. 6. Doseljeno stanovništvo u Rijeku, okolicu i aglomeraciju prema razdobljima doseljenja, prema popisu 2001.

Tab. 6 *In-migrated population to Rijeka, its suburban area and urban region by the time of migration, census 2001*

		1940. i ranije	1941.- 1945.	1946.- 1960.	1961.- 1970.	1971.- 1980.	1981.- 1990.	1991.- 2001.	Nepo- znato
Rijeka	Broj	936	979	20.503	16.269	13.115	7090	12.337	2465
	%	1,3	1,3	27,8	22,1	17,8	9,6	16,7	3,3
Okolica	Broj	353	249	3321	4467	7630	9714	16.025	1611
	%	0,8	0,6	7,7	10,3	17,6	22,4	36,9	3,7
Aglome- racija	Broj	1289	1228	23.824	20.736	20.745	16.804	28.326	4076
	%	1,1	1,0	20,4	17,7	17,7	14,4	24,2	3,5

Izvor: Popis stanovništva 2001., Tablica 1.1.9. Stanovništvo prema migracijskim obilježjima po naseljima, DZS, CD-Rom

Rijeka je, kao i ostala veća gradska naselja u Hrvatskoj, u razdoblju intenzivne industrijalizacije bila vrlo privlačno migracijsko odredište. Dva najintenzivnija razdoblja doseljavanja, kao što smo već naglasili, bila su ona 1950-ih i 1960-ih godina. Tako su se u međupopisnom razdoblju 1946.-1960. u Rijeku doselile 20.503 osobe ili 27,8% svih doseljenih, a između 1961. i 1971. doselilo se još 16.269 osoba ili 22,1%. To je razdoblje najpropulzivnijega gospodarskog rasta Rijeke, čiji je rezultat veliki porast broja radnih mjesta, što je bio i najvažniji čimbenik doseljavanja u grad. U istom je razdoblju iseljavanje iz grada u okolicu vrlo slabo. No već od 1971. uočljiv je značajniji porast doseljavanja u okolicu, koji je kulminirao u posljednjemu međupopisnom razdoblju, 1991.-2001., kada se u okolicu doselilo nešto više od trećine ili 36,9% svih doseljenih. Podaci prikupljeni empirijskim istraživanjem u riječkoj okolici, potvrdili su već uočene procese. Intenzivna suburbanizacija najznačajniji je proces u riječkoj gradskoj regiji od 1990-ih. Četvrtina (26,5%) ispitanika doseljenika u okolicu, doselila se između 1991. i 2001. Očekivano, proces suburbanizacije se nastavlja, pa se tako od 2001. do kraja 2006. u okolicu doselilo još 10,2% ispitanika.

Sl. 9. Doseљeno stanovništvo u riječku okolicu prema razdobljima doseљavanja

Fig. 9 In-migrated population to suburban area by the time of migration

Izvor: Istraživanje 2006.

Tab. 7. Doseљeno stanovništvo u Rijeku, okolicu i aglomeraciju prema području iz kojeg se doseљilo, prema popisu 2001.

Tab. 7 In-migrants to Rijeka, its suburban area and urban region, by area of origin according to the 2001 census

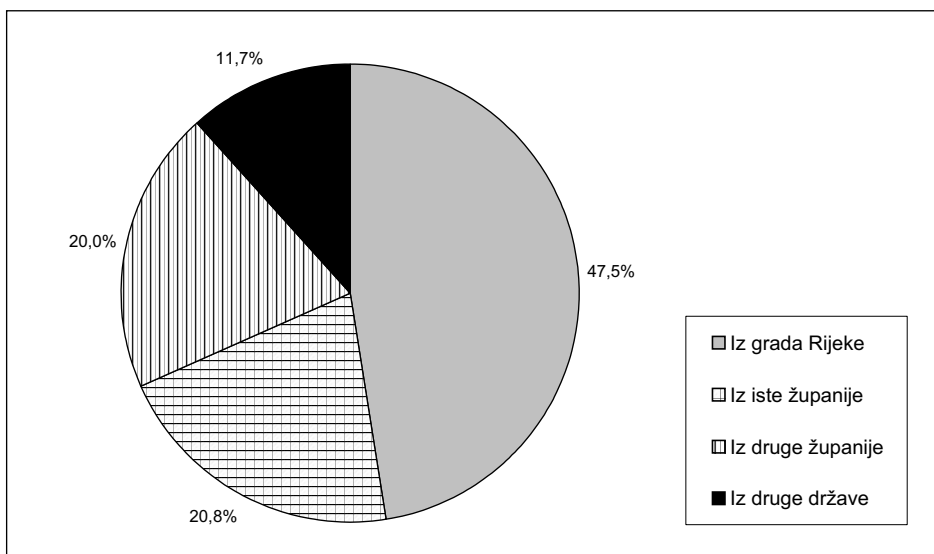
		Ukupno	Iz drugog naselja istog grada/općine	Iz drugog grada/općine iste županije	Iz druge županije	Iz inozemstva	Nepoznato
Rijeka	Broj	73.694	9	13.822	37.671	21.724	468
	%	100	0,0	18,8	51,1	29,5	0,6
Okolica	Broj	43.370	4453	26.358	7089	5286	184
	%	100	10,3	60,8	16,3	12,2	0,4
Aglomeracija	Broj	117.064	4462	40.180	44.760	27.010	652
	%	100	3,8	34,3	38,2	23,1	0,6

Izvor: Popis stanovništva 2001., Tablica 1.1.9. Stanovništvo prema migracijskim obilježjima po naseljima, DZS, CD-ROM

U strukturi stanovništva doseљenog u Rijeku prevladavaju doseљeni iz drugih dijelova Hrvatske, 51,1%. Rijeka je bila migracijsko odredište za 21.724 osobe iz inozemstva ili 29,5%, od kojih je većina (59,6%) podrijetlom iz Bosne i Hercegovine. Intenzivno doseљavanje iz drugih dijelova Hrvatske i zemalja bivše Jugoslavije govori o migracijskoj privlačnosti grada vezanoj uz razvoj funkcija rada i velikih mogućnosti zapošļavanja, što je bio jedan od najvažnijih privlačnih čimbenika za većinu imigranata.

Iz drugoga grada ili općine Primorsko-goranske županije doselila su se 13.822 stanovnika ili 18,8%. U strukturi doseljenika u okolicu dominiraju sa 60,8% doseljeni iz neke druge općine ili grada Primorsko-goranske županije, dok je znatno manje doseljenih iz drugih županija (svega 16,3%) i iz inozemstva (12,2%). Valja pretpostaviti da dio doseljeničkoga kontingenta iz Primorsko-goranske županije čine i doseljeni iz Rijeke. Zbog nedostatka detaljnijih podataka o prijašnjemu mjestu stanovanja doseljenih iz iste županije, svoje smo pretpostavke pokušali potvrditi empirijskim istraživanjem. Rezultati prikupljeni anketom potvrdili su pretpostavku jer se od ukupno 265 doseljenika ispitanika gotovo polovina, njih 126 ili 47,5%, doselila iz Rijeke, što je dobar pokazatelj intenziteta suburbanizacije u riječkoj aglomeraciji. Iz drugih naselja Primorsko-goranske županije doselilo se 20,8%, iz drugih hrvatskih županija 20,0% i iz inozemstva 11,7%. Od ukupno doseljenih iz inozemstva, najviše ih se doselilo iz Bosne i Hercegovine, a zatim iz Srbije i Slovenije.

Usporedbom razdoblja doseljavanja i prijašnjeg mjesta stanovanja (Tab. 8) zaključujemo da se kroz promatrana razdoblja konstantno povećava broj doseljenih u okolicu iz centralnoga grada, Rijeke, u ukupnom kontingentu doseljenih. Do 1981. u strukturi doseljenih po razdobljima dominirali su doseljenici iz drugih dijelova Hrvatske. To je razdoblje snažna gospodarskog razvoja Rijeke i, kao što smo već spomenuli, velike ponude radnih mjesta. No društvena stambena izgradnja nije bila u skladu s mogućnostima zapošljavanja, pa je dio imigranata bio prisiljen nastaniti se u okolicu, i to većinom u naselja u neposrednoj okolini grada, iz kojih je bilo moguće dnevno putovati na posao u Rijeku. Već od 1970-ih uočava i snažnije preseljavanje iz grada u okolicu, prije svega zbog povoljnijeg rješavanja stambenog pitanja. Naime, nemogućnost dobivanja društvenog stana

Sl. 10. Doseljeno stanovništvo u naselja riječke okoline prema području iz kojeg se doselilo
 Fig. 10 In-migrants to the settlements of the Rijeka suburban area by area of origin

Izvor: Istraživanje 2006.

Tab. 8. Doseљeno stanovništvo u naselja riječke okolice prema razdoblju doseљenja i prijašnjem području stanovanja

Tab. 8 In-migrants to the settlements of the Rijeka suburban area by the time of migration and area of origin

Razdoblje doseљavanja		iz Rijeke	iz PGŽ	iz druge županije	iz druge države	Ukupno
Do 1960.	Broj	-	2	3	2	7
	%	-	28,6	42,9	28,6	100,0
1961.-1970.	Broj	6	7	10	7	30
	%	20,0	23,3	33,3	23,3	100,0
1971.-1980.	Broj	31	17	20	5	73
	%	42,5	23,3	27,4	6,8	100,0
1981.-1990.	Broj	37	11	4	5	57
	%	64,9	19,3	7,0	8,8	100,0
1991.-2000.	Broj	38	8	13	11	70
	%	54,3	11,4	18,6	15,7	100
2001.-2006.	Broj	13	10	3	1	27
	%	48,1	37,0	11,1	3,7	100

Izvor: Istraživanje 2006.

od tvrtke u kojoj su bili zaposleni i skupoća stanova na slobodnom tržištu, prisiljavaju sve veći broj stanovnika na samostalno rješavanje stambenog pitanja. Budući da su građevinska zemljišta u okolici bila znatno jeftinija nego u gradu, dio stanovništva gradi obiteljske kuće u okolici.

RAZLOZI MIGRACIJE

Između ishodišta i potencijalnog odredišta migracije uvijek postoje različite prepreke koje je potrebno svladati. Osim udaljenosti, koja je najčešće zastupljena, različiti osobni čimbenici poput dobi, spola, stupnja obrazovanja i sl. znatno utječu na doživljaj karakteristika ishodišta, odredišta i usputnih prepreka (M. Cadwallader, 1992). Različiti čimbenici mogu izravno ili posredno utjecati na migraciju, pa smo empirijskim istraživanjem pokušali doznati koji su ključni razlozi odluke o migriranju.

Ispitanike doseљjenike u riječku okolicu pitali smo o razlogu odlaska iz nekadašnjeg mjesta stanovanja. Ponudili smo im trinaest mogućih razloga odlaska: neriješeno stambeno pitanje, nezaposlenost, nezadovoljstvo postojećim radnim mjestom, nemogućnost vlastitog školovanja, nemogućnost školovanja djece, nemogućnost uzdržavanja od poljoprivrede kao glavnog izvora prihoda, neodgovarajuća liječnička usluga, nezadovoljstvo načinom života u svojoj sredini, ženidba/udaja, rat, nezadovoljstvo mogućnostima provođenja slobodnog vremena, loši ekološki uvjeti i loša prometna povezanost. Svakom od ponuđenih razloga

iseljavanja ispitanici su trebali dati ocjenu od 1 do 5. Pritom je ocjena 1 značila *uopće nije utjecalo*, 2 – *malo je utjecalo*, 3 – *osrednje je utjecalo*, 4 – *prilično je utjecalo* i 5 – *izrazito je utjecalo*. Na taj smo način odredili snagu utjecaja pojedinih čimbenika na odluku o odlasku iz prijašnjega mjesta stanovanja. Najvišu prosječnu ocjenu, 2,8, doseljenici u naselja suburbanog prstena Rijeke dali su *neriješenom stambenom pitanju* u naselju iz kojeg su se doselili. Čak 100 ispitanika ili 37,7% dalo je ocjenu 5, tj. navelo je da je to razlog koji je izrazito utjecao na odluku o odlasku. Slijedi kao potisni čimbenik *ženidba/udaja* s prosječnom ocjenom 2,2, gdje 67 ili 25,3% ispitanika navodi taj razlog kao izrazito važan. Svi ostali razlozi ocijenjeni su prosječnom ocjenom manjom od 2. Raspon ocjena kreće se od 1,1 za neodgovarajuće liječničke usluge do 1,6 za nezaposlenost (Tab. 9).

Tab. 9. Razlozi odlaska iz prijašnjega mjesta stanovanja
Tab. 9 *Reasons for out-migration from former place of residence*

Razlozi	Ocjena (%)					Prosječna ocjena
	uopće nije utjecalo	malo je utjecalo	osrednje je utjecalo	prilično je utjecalo	izrazito je utjecalo	
1. Neriješeno stambeno pitanje	49,4	3,8	3,8	5,3	37,7	2,8
2. Nezaposlenost	79,2	4,5	3,4	3,0	9,8	1,6
3. Nezadovoljstvo postojećim radnim mjestom	86,4	4,5	3,4	2,6	3,0	1,3
4. Nemogućnost vlastitog školovanja	83,8	5,3	1,9	1,9	7,2	1,4
5. Nemogućnost školovanja djece	86,4	5,7	2,6	1,9	3,4	1,3
6. Nemogućnost uzdržavanja od poljoprivrede kao glavnog prihoda	89,8	3,8	3,4	1,1	1,9	1,2
7. Neodgovarajuće liječničke usluge	90,2	4,5	3,4	1,1	0,8	1,2
8. Nezadovoljstvo načinom života u svojoj sredini	86,0	6,0	5,3	0,8	1,9	1,3
9. Ženidba/udaja	65,7	3,8	2,3	3,0	25,3	2,2
10. Rat	91,7	2,3	1,9	0,8	3,4	1,2
11. Nezadovoljstvo mogućnosti-ma provođenja slobodnog vremena (zabava, kultura, sport)	86,8	4,2	5,7	1,9	1,5	1,3
12. Loši ekološki uvjeti	78,9	6,4	5,7	4,2	4,9	1,5
13. Loša prometna povezanost s dr. naseljima	87,5	3,4	4,9	1,9	2,3	1,3

Izvor: Istraživanje 2006.

U sljedećem pitanju od ispitanika smo tražili da navedu samo jedan, glavni razlog odlaska iz nekadašnjega mjesta stanovanja. Od ukupno 265 ispitanika doseljenika, njih 104 ili 39,2% navelo je kao glavni razlog odlaska *neriješeno stambeno pitanje*, a 60 ispitanika ili 22,6% *ženidbu/udaju*. Preseljenje prilikom stupanja u brak vrlo je često jer je to jedna od ključnih točki promjene u životnom ciklusu, kada je osoba najviše sklona migriranju. Treći navedeni razlog po važnosti za 23 ili 8,7% ispitanika jest *nezaposlenost*, a slijedi ga nemogućnost vlastita školovanja, što je bio ključni razlog seljenja za 17 ili 6,4% ispitanika. Svi ostali ponuđeni razlozi zastupljeni su s manje od 4%. Za 37 ispitanika ili njih 14% nijedan od navedenih razloga nije bio ključni razlog odlaska.

Osim o razlogu odlaska iz nekadašnjega mjesta stanovanja, doseljenike smo pitali i o razlozima odabira trenutnog mjesta stanovanja u riječkoj okolici. Ponuđeno im je sedam odgovora: bolja mogućnost rješavanja stambenog pitanja, bolja mogućnost zapošljavanja, raznolikija mogućnost školovanja, ugodniji okoliš, bolje mogućnosti provođenja slobodnog vremena (kulturni, zabavni i sportski sadržaji jer je naselje bliže gradu), ženidba/udaja i blizina grada Rijeke.

Tab. 10. Razlozi izbora sadašnjega mjesta stanovanja u riječkoj okolici

Tab. 10 *Reasons for choosing settlement in the Rijeka suburban area as the place of residence*

Razlozi	Ocjena (%)					Prosječna ocjena
	uopće nije utjecalo	malo je utjecalo	osrednje je utjecalo	prilično je utjecalo	izrazito je utjecalo	
1. Bolja mogućnost rješavanja stambenog pitanja	34,7	3,8	7,2	10,2	44,2	3,3
2. Bolja mogućnost zapošljavanja	72,1	5,7	5,7	6,0	10,6	1,8
3. Raznolikija mogućnost školovanja	77,4	6,4	5,3	2,3	8,7	1,6
4. Ugodniji okoliš	45,7	6,0	11,3	14,0	23,0	2,6
5. Bolje mogućnosti provođenja slobodnog vremena (kulturni, zabavni i sportski sadržaji jer je naselje bliže gradu)	64,5	7,2	10,2	8,7	9,4	1,9
6. Ženidba/udaja	61,1	4,2	6,0	3,0	25,7	2,2
7. Blizina grada Rijeke	57,0	4,2	10,6	12,5	15,8	2,3

Izvor: Istraživanje 2006.

Ispitanici doseljenici najvišu su prosječnu ocjenu, 3,3, dali razlogu *bolja mogućnost rješavanja stambenog pitanja*. Raspon važnosti tog razloga kreće se od 34,7% doseljenika na koje bolja mogućnost rješavanja stambenog pitanja nije uopće utjecala do 44,2% na koje je to izrazito utjecalo. *Ugodniji okoliš* također je jedan od važnih razloga za odabir naselja u suburbanom prstenu Rijeke za stanovanje. Taj razlog dobio je prosječnu ocjenu

2,6 i 14,8% ispitanika navelo ga je kao izrazito važan. Slijedi *blizina Rijeke* s prosječnom ocjenom 2,3, pa je 23% ili 42 ispitanika taj razlog ocijenilo najvišom ocjenom, što govori o znatnu utjecaju Rijeke i njenih funkcija na naseljavanje okolice.

Predočeni nalazi potvrdili su neke globalne procese. Prema istraživanjima, u svijetu je uobičajeno da se stanovništvo zbog boljih stambenih uvjeta (obiteljska kuća, mogućnost uređenja vrta, niže cijene nekretnina i sl.) i želje za kvalitetnijim ekološkim uvjetima seli iz centralnoga grada u okolice, ali još uvijek dovoljno blizu da može određene potrebe zadovoljavati u centralnom gradu (Hornby, Jones, 1993). I pri određivanju razloga izbora sadašnjeg mjesta stanovanja zatražili smo od ispitanika da, nakon što su ocijenili sve ponuđene razloge, izaberu glavni privlačni razlog. Potvrđeni su odgovori dobiveni na prethodno pitanje, pa je tako 108 ispitanika ili 40,8% navelo *stambeno zbrinjavanje* kao ključni razlog odabira sadašnjeg mjesta stanovanja. Slijede *ženidba/udaja*, 21,9% (58 ispitanika), *ugodniji okoliš*, 9,8%, *zaposlenje*, 9,1%, *blizina Rijeke*, 6%, i *bolja mogućnost školovanja*, 1,5% ispitanika. Za 10,9% ispitanika ništa od navedenoga nije odigralo ključnu ulogu pri odluci o nastanjenju u naselje okolice Rijeke. Iz odgovora možemo zaključiti da premda je okoliš važan čimbenik kvalitetna stanovanja kojeg su svjesni i ispitanici, ipak je najvažniji čimbenik u odabiru mjesta stanovanja mogućnost adekvatnog rješavanja stambenog pitanja.

Iz analize odgovora ispitanika na četiri postavljena pitanja proizlazi da je najvažniji razlog odlaska iz nekadašnjeg mjesta stanovanja (glavni potisni čimbenik) i najvažniji razlog odabira sadašnjeg mjesta stanovanja (glavni privlačni čimbenik) rješavanje stambenog pitanja. U Rijeci su nakon gašenja sustava društvene stambene izgradnje cijene stanova znatno porasle, pa dio stanovništva ne može kupiti vlastiti stan te se odlučuje za jeftiniju mogućnost – kupnju ili gradnju obiteljske kuće u okolici.

ZAKLJUČAK

Analiza statističkih podataka o stanovništvu i rezultati anketiranja pokazali su diferencirani demografski razvoj centralnoga grada Rijeke i njezine okolice. Iako su i grad i okolica od 1948. do 1991. imali porast stanovništva, stanovništvo okolice raslo je po znatno nižoj stopi od stanovništva Rijeke. No od 1991. nastupa preokret, pa Rijeka počinje gubiti stanovništvo, a okolica nastavlja bilježiti porast stanovništva. Analizom je utvrđena povezanost između indeksa promjene broja stanovnika i udjela doseljenog stanovništva, pa tako naselja s najvećim porastom broja stanovnika od 1991. do 2001., ujedno imaju i najviši udio doseljenika u ukupnom stanovništvu. Iz svega navedenoga proizlazi da je migracija bila osnovni čimbenik diferenciranoga populacijskog razvoja Rijeke i okolice.

Iako se doseljavanje u Rijeku nastavlja, ono je sada znatno slabijeg intenziteta od odseljavanja, pa je rezultat negativan migracijski saldo. Istodobno je okolica sve privlačnija za doseljavanje. Niže cijene građevinskog zemljišta i jeftiniji stambeni prostor, ali i kvalitetnije stanovanje, osnovni su čimbenici njezine privlačnosti. To je posebno

došlo do izražaja nakon velikih političkih i ekonomskih promjena 1990-ih godina, kada prestaje društvena stambena izgradnja i jača tržište nekretnina zasnovano na ekonomskim zakonitostima. U riječkoj aglomeraciji odvija se intenzivan proces suburbanizacije, koji utječe na transformaciju prigradskih naselja u okolici.

POZIVNE BILJEŠKE

1. U analizi podataka javio se problem teritorijalne usporedivosti jer su podaci o naseljima današnje općine Kostrene do 1991. bili sadržani u podacima o naselju Rijeci. Kako bismo mogli uspoređivati podatke, bilo je potrebno zbrojiti naselja Rijeku i Lopaču te općinu Kostrenu u izračunu za 2001. godinu. Osim toga iz naselja Bakar izdvojen je Sv. Kuzam i administrativno je pripao gradu Rijeci, no to naselje morfološki pripada Bakru, pa ga, kada je moguće, tretiramo kao dio naselja Bakar.
2. Koeficijent apsorcije pokazuje razinu sudjelovanja nekog grada u prihvatu ukupnog selidbenog kontingenta obzirom na njegovu populacijsku moć. Kada je vrijednost koeficijenta jednaka 1,00, apsorbicija je adekvatna populacijskoj moći (I. Nejašmić, 1988:50)
3. Kao što je već poznato, zbog promjene metodologije podaci popisa stanovništva 2001. nisu u potpunosti usporedivi s podacima svih poslijeratnih popisa stanovništva. Kako DZS nije objavio podatke 2001. prilagođene metodologiji 1991., radi usporedbe bilo je potrebno pronaći način kojim bi se dobili najmanje pogrešni podaci za međupopisnu promjenu stanovništva. Zbog toga smo uspoređivali podatke popisa 2001. u „trećem stupcu”, tj. „stalni stanovnici naselja popisa 2001.”, koji su objavljeni u tablici Stanovništvo prema prisutnosti/odsutnosti u naselju popisa, s podacima popisa 1991. koji uključuju stanovništvo u zemlji i inozemstvu, tj. „ukupan broj stanovnika”.
4. Kod izračunavanja migracijskoga salda za razdoblje 1991.-2001., bilo je potrebno koristiti podatke prirodnoga kretanja stanovništva. U podatke o vitalnoj statistici uračunati su i vitalni događaji stanovništva u inozemstvu (natalitet i mortalitet). Od 1998. podaci o broju živorođene djece i umrlih osobama prikupljaju se i obrađuju u skladu s definicijom uobičajenog mjesta stanovanja prema preporukama UN-a i Eurostata, na kojoj se temelji i ukupan broj stanovnika posljednjeg popisa 2001. Prema tome podaci vitalne statistike obrađuju se prema prebivalištu u trenutku vitalnog događaja, uključujući odsutnost odnosno prisutnost godinu i više, pa nisu uključene osobe rođene u inozemstvu. Kako bi pogreška bila što manja, izračunali smo mehaničko kretanje s pomoću podataka o ukupnom stanovništvu 1991. i stalnom stanovništvu 2001. te smo prirodno kretanje od 1991. do 2000. korigirali, tako da smo postojećim podacima za 1998., 1999. i 2000. pribrojili procijenjeni broj živorođenih i umrlih u inozemstvu.
5. Tipovi općega kretanja prema M. Friganoviću (1990, str. 101 i 102)
6. Zbog usporedivosti s podacima za 1991., iz okolice smo izostavili općinu Kostrenu i naselje Lopaču. Prema podacima popisa 2001. kada u okolici ubrojimo općinu Kostrenu i naselje Lopaču, ona ima 67.644 stanovnika, od čega 43.370 ili 64,1% doseljenih i 24.050 ili 35,6% domorodnih.

LITERATURA

- Cadwallader, M.**, 1992: Migration and Residential Mobility, Macro and Micro Approaches, The University of Wisconsin Press
- Friganović, M.**, 1990: Demogeografija – stanovništvo svijeta. Školska knjiga, Zagreb
- Hornby, F., Jones, M.**, 1993: An Introduction to Population Geography. Cambridge University Press, Cambridge

- Nejašmić, I.**, 1988: Uloga i značenje preseljavanja u suvremenom populacijskom razvoju gradova SR Hrvatske. *Geografski glasnik*, 50, 45-54
- Popovski, V.**, 1990: Makroregionalni i regionalni centri u demografskoj perspektivi. *Sociologija sela*, 28 (107/108), 77-85
- Rogić, V.**, 1970: Prostor riječke komune – prilog poznavanju regionalno geografske problematike. *Geografski glasnik*, 32, 137-159
- Rogić, V.**, 1975: Geografski aspekti društveno-ekonomskog procesa transformacije. *Geografija SRH*, knjiga 5, Sjeverno hrvatsko primorje, Školska knjiga, Zagreb, 88-91
- Sić, M.**, 1976: Glavne etape i regionalna obilježja demografskog razvoja gradskih naselja u SRH tokom zadnjih stotinu godina (1880-1971), u: *Centralna naselja i gradovi SRH*, Geografski institut PMF-a, Školska knjiga, Zagreb, 57-76
- Vresk, M.**, 1993: Prometne osovine i osovine urbanizacije Središnje Hrvatske. *Geografski glasnik*, 55, 81-88
- Vresk, M.**, 1995: Regionalna struktura Hrvatske. *Socioekonomske osnove strukturiranja*. *Geografski glasnik*, 57, 55-70 str.
- Vresk, M.**, 1996: Urbanizacija i polarizirani razvoj Hrvatske, *Zbornik radova I. hrvatskog geografskog kongresa*, HGD, Zagreb, 66-73
- Vresk, M.**, 2002: *Grad i urbanizacija*, Školska knjiga, Zagreb
- Žuljić, S.**, 1976: Rast gradskog stanovništva i proces urbanizacije u SRH, u: *Centralna naselja i gradovi SRH*, Geografski institut PMF-a, Školska knjiga, Zagreb, 33-56

SUMMARY

Population Development of Rijeka Urban Region Under the Influence of Migration

Sanja Klempić Bogadi

In the last inter-census period, from 1991 to 2001, Rijeka recorded population decrease for the first time after World War II – the city lost 12.1% of the population in 1991. The causes of this decline are explained by the disintegration of the Socialist Republic of Yugoslavia and leaving the city by the Yugoslav Army employees together with the members of their families, departure of a part of Serbian minority, negative population natural movement, weakened migration potential of former in-migrated area as well as out-migration from the central city to its suburban region. At the same time the number of inhabitants in the suburban region increased by 8.2% as the result of in-migration.

The most dynamic period in the population increase of Rijeka occurred in the 1950s and 1960s, at the time of the intense development of harbor functions and industry. In the inter-census period 1953-1961, the rate of the average annual population increase amounted even to 3.6%, and in the period between 1961 and 1971 it reached 2.7%. The possibility to find employment in the city attracted a great number of in-migrants from the suburban region as well as from more distant areas of Croatia and former Yugoslavia. Thus in the 1946-1960 inter-census period, 20,503 persons immigrated to Rijeka or 27.8% of the total number of in-migrants, and between 1961 and 1971 further 16,269 persons or 22.1%. This was the period of the most propulsive economic growth of Rijeka resulting in the rise of working places which had actually been the most important factor of in-migration to the city.

After 1981 a considerably slower urban population increase was registered so that the annual rate of growth of the population of Rijeka came to 0.5%. A slower increase dynamics of the population of Rijeka as well as of other cities in Croatia was the result of reduced natural growth and smaller rural-urban migration, since rural areas had already suffered a strong depopulation till that time, and in this way the sources of potential rural migrants had almost been dried up. However, daily circulation of the population from the surroundings to the city grew stronger, thus having influence on a less intense migration to the city and smaller urbanization of suburban settlements.

To the 1990s the focus of the concentration of the population and working places was in Rijeka, while the transformation of the suburban area went on mainly through the employment of the population in Rijeka, being made possible by daily circulation. Although the decreased share of Rijeka in the total population of the urban region was already noticeable in 1991, only the 2001 data showed a smaller population concentration. In this way two thirds of 69.9% of the urban region population lived in Rijeka, and 30.1% in its suburban area. In spite of observed distraction processes, the share both of the population and working places in the central city was still very high.

As early as 1971 a considerable increase of migration to the suburban area was already obvious. It reached its culmination in the last inter-census period, between 1991 and 2001, when somewhat more than a third or 36.9% of the total number of in-migrants settled in the suburban region. The connection between the index of change of the number of inhabitants and the share of the in-migrated population was established by the analysis, so that the settlements with the highest

population increase from 1991 till 2001 at the same time had the highest proportion of in-migrants in the total population number.

The data obtained by the empirical research in the Rijeka suburban zone only confirmed the processes already noticed earlier. Intense suburbanisation was the most significant process in the Rijeka urban region since 1990s. Of the total number of in-migrated respondents, 47.5% came from Rijeka, and a quarter (26.5%) of them arrived between 1991 and 2001. As expected, the process of suburbanisation continued so that further 10.2% of the respondents arrived to the suburban area from 2001 till the end of 2006.

The research in the Rijeka suburban region settlements revealed that solving housing problem was the most important reason for leaving the former place of residence (main push factor) and the most significant reason for choosing the present place of dwelling (main pull factor). After the extinguishing of the social housing construction system, the prices of dwellings considerably augmented in Rijeka, and thus, as part of the population could not afford to by their own dwelling, they decided for a cheaper possibility – to buy or construct a family house in the suburban region.

Primljeno (Received): 27 - 12 - 2007

Prihvaćeno (Accepted): 17 - 03 - 2008

Dr. sc. Sanja Klempić Bogadi
Institut za migracije i narodnosti,
Trg Stjepana Radića 3, Zagreb
e-mail: sanja.klempic@imin.hr

